

Abstrakt rozprawy doktorskiej

Specyfika rozprzestrzenienia narkomanii w postkomunistycznych krajach będących członkami Unii Europejskiej

mgr Artur Malczewski

Promotor: dr hab. Tomasz Michalski, prof. UG

Promotor pomocniczy: dr Natalia Sypion-Dutkowska

Głównym celem pracy jest budowa modelu opisowego zróżnicowania przestrzennego narkomanii w 2016 roku w postkomunistycznych krajach będących członkami Unii Europejskiej. W ramach pracy przeprowadzono analizę zróżnicowania problemu narkotykowego (skala używania substancji oraz rynki narkotykowe) oraz nowych substancji psychoaktywnych, jak również związanych z nimi problemów zdrowotnych w następujących krajach: Bułgaria, Chorwacja, Czechy, Estonia, Litwa, Łotwa, Polska, Rumunia, Słowacja, Słowenia, Węgry. W pracy wyznaczone zostały trzy cele poboczne o charakterze poznawczym sformułowane w postaci następujących pytań: (1) Jakie są prawidłowości w przestrzennym zróżnicowaniu problemu narkotyków, (2) Jakie są prawidłowości w przestrzennym zróżnicowaniu problemów zdrowotnych związanych z narkotykami? (3) Jakie są prawidłowości w przestrzennym zróżnicowaniu problemu tzw. nowych substancji psychoaktywnych („dopalacze”)? Dwa cele poboczne o charakterze metodycznym zostały sformułowane w postaci następujących pytań: (1) Jaka jest dostępność i jakość danych charakteryzujących sytuację narkotykową na analizowanym obszarze? (2) Na ile jest wiarygodne porównywanie danych pochodzących ze sprawozdawczości pomiędzy poszczególnymi krajami?

W ramach pracy doktorskiej nad określeniem skali problemu narkomanii i narkotykowego korzystano ze wskaźników EMCDDA służących do opisu omawianego zjawiska, czyli zagadnień dotyczących trzech celów poznawczych sformułowanych w niniejszej pracy. Na potrzeby analiz zostały wykorzystane różnorodne wskaźniki, które służą m.in. badaniu problemu narkotykowego w krajach postkomunistycznych będącymi członkami Unii Europejskiej. Identyfikacja potencjalnych źródeł danych oraz wybór wskaźników było

jednym z kluczowych elementów prac przygotowawczych. Wprawdzie praca opiera się na tzw. analizie danych zastanych (desk research), jednakże zebrane zostały również informacje w postaci wywiadów (n=11) i ankiet (n=27). Wyniki w nich uzyskane posłużyły do analiz, ale także do oceny wiarygodności i jakości części zebranych danych statystycznych.

Przystępując do pracy sformułowano trzy hipotezy (1) Ogólnie zróżnicowanie zagrożenia/rozprzestrzenia narkomanii i narkotyków na analizowanym obszarze jest niewielkie (2) Sytuacja społeczno-ekonomiczna państw nie jest grupą czynników różnicujących skalę i rodzaj problemu narkotyków i narkomanii (3) Problem nowych substancji psychoaktywnych dotyczy przede wszystkim krajów charakteryzujących się represyjną polityką narkotykową.

W rozdziale trzecim opisano przestrzenne zróżnicowanie używania narkotyków, a w następnym zaprezentowano przestrzenne zróżnicowanie skali problemów związanych z używaniem narkotyków. W rozdziale piątym przedstawiono przestrzenne zróżnicowanie rynków narkotykowych i przestępczości narkotykowej. Rozdział szósty dotyczył zróżnicowania problemu nowych substancji psychoaktywnych (tzw. dopalaczy). W rozdziale siódmym opisano prawo narkotykowe oraz dotyczące nowych substancji psychoaktywnych.

W ramach przeprowadzonych w pracy analiz weryfikowano hipotezy w rozdziałach empirycznych pracy w oparciu o dane liczbowe dotyczące rynków narkotykowych, używania narkotyków i nowych substancji psychoaktywnych, jak również problemów związanych z ich używaniem.

Rekapitulując weryfikację hipotezy pierwszej przeprowadzonej na podstawie rozdziałów 3–6 należy stwierdzić, że została ona potwierdzona w połowie, z kolei hipoteza druga została potwierdzona w ponad połowie na podstawie danych z także rozdziałów 3–6. Weryfikacja hipotezy trzeciej wymagała nie tylko opisu skali zjawiska używania nowych substancji psychoaktywnych i związanych z tym problemów (rozdział 6), ale również opisu prawa narkotykowego (rozdział 7). Analiza zebranych danych pokazała, że hipoteza trzecia nie została w większości potwierdzona.

Podstawę koncepcyjną pracy stanowi teoria opisująca tzw. efekt balona autorstwa Franka O. Mora. Model dotyczy zmiany wzorów używania substancji psychoaktywnych z tradycyjnych narkotyków na nowe substancje psychoaktywne. Przykładem „efektu balona” jest transgraniczny problem metamfetaminy. Czechy są czołowym producentem metamfetaminy w Europie, która trafia również na rynek niemiecki. Metamfetamina produkowana jest przede wszystkim z pseudofedryny, która ekstrahowana jest z leków na kaszel dostępnych bez recepty w aptekach. Po wprowadzeniu mechanizmów kontrolnych

sprzedaży leków zawierających pseudofedrynę w Czechach źródłem zaopatrzenia dla nielegalnych laboratoriów stały się polskie apteki. W efekcie wzrosła sprzedaż tych leków, jak również w Polsce rozwija się produkcja metamfetaminy. Pisząc obrazowo: nacisk na balon powoduje wypchnięcie powietrza w innym miejscu. Czesi wprowadzili kontrolę sprzedaży leków zawierających pseudofedrynę i zorganizowane grupy przestępcze znalazły inne miejsce zaopatrywania się w prekursory do jej produkcji. Drugą teorią użytą w pracy jest koncepcja Immanuela Wallerstaina dotycząca systemu światowego (ang. world-system). W tej teorii właściwą jednostką analizy nie są państwa czy społeczeństwa, lecz systemy historyczne, czyli minisystemy. A jednym z kluczowych elementów jest podział na obszar centrum, peryferie i półperyferie. Analizowane zróżnicowanie przestrzenne problemu narkotyków i narkomanii dotyczy krajów zaliczanych do obszarów półperyferyjnych, gdzie w wyniku nierównych procesów społecznych i gospodarczych – doszło do zacofania w obszarze rozwoju gospodarczego, ale również w organizacji i rozwoju społecznego. W efekcie pewne procesy społeczne jak np. rozwój problemu narkotyków i narkomanii na tym obszarze mają inną charakterystykę i mniejsze rozmiary w przypadku problemu narkotyków i narkomanii, co potwierdziła w połowie weryfikacja pierwszej hipotezy pracy.